



BEHBUDIYNING JADIDCHILIK HARAKATIDAGI YETAKCHILIK ROLI

Olimjonova Hayotxon

*O'zbekiston Xalqaro islomshunoslik
Akademiyasi Dinshunoslik yo'nalishi
1-kurs talabasi*

Olimjonovahayotxon0@gmail.com

Toshkent, O'zbekiston

Anotatsiya: Ushbu maqolada Mahmudxo'ja Behbudiyning jadidchilik harakatidagi yetakchilik roli ilmiy-tahliliy asosda o'rganiladi. Maqolada uning pedagogik faoliyati, uslub-i jadid ta'limini joriy etish, matbuot va dramaturgiya orqali ma'rifiy g'oyalarni targ'ib qilish, shuningdek, siyosiy va ijtimoiy modernizatsiya jarayonlaridagi ishtiroki yoritiladi. Shu bilan birga, Behbudiyning milliy uyg'onish va jamiyatni yangilashdagi hissasi, uning yetakchilik fazilatleri va o'z davrida jamiyatdagi o'rni tahlil qilinadi. Maqola tarixiy va zamonaviy kontekstda jadidchilik harakatining ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: jadidchilik, yetakchilik, Mahmudxo'ja Behbudi, uslub-i jadid, ma'rifatparvarlik, pedagogik islohot, matbuot, milliy uyg'onish, dramaturgiya, ijtimoiy modernizatsiya.

Annotation: This article studies the leadership role of Mahmudkhoj Behbudi in the Jadid movement on a scientific-analytical basis. The article highlights his pedagogical activities, the introduction of Uslub-i Jadid education, the promotion of enlightening ideas through the press and dramaturgy, as well as his participation in the processes of political and social modernization. At the same time, Behbudi's contribution to national revival and social renewal, his leadership qualities and his place in society during his time are analyzed. The article shows the significance of the Jadid movement in the historical and modern context.



Keywords: *Jadidism, leadership, Mahmudkhoz Behbudiy, uslub-i jadid, enlightenment, pedagogical reform, press, national revival, dramaturgy, social modernization.*

Аннотация: *В данной статье на научно-аналитической основе исследуется руководящая роль Махмудходжа Бехбудии в движении джадидов. В статье освещается его педагогическая деятельность, внедрение образования в духе «Услуг-и Джадид», распространение просветительских идей через прессу и драматургию, а также его участие в процессах политической и социальной модернизации. Одновременно анализируется вклад Бехбудии в национальное возрождение и социальное обновление, его лидерские качества и место в обществе в своё время. Статья показывает значение движения джадидов в историческом и современном контексте.*

Ключевые слова: *джадидизм, лидерство, Махмудхожа Бехбудий, услуб-и джадид, просвещение, педагогическая реформа, пресса, национальное возрождение, драматургия, социальная модернизация.*

KIRISH

XIX asr oxiri — XX asr boshlarida Turkiston o'lkasi murakkab ijtimoiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Imperiya ichki va tashqi siyosiy ta'sirlari, iqtisodiy qiyinchiliklar va urbanizatsiya jarayonlari jamiyat hayotini tubdan o'zgartirishga majbur qildi. Bu davrda xalqning milliy ongini uyg'otish, ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va jamiyat hayotini zamon talablari bilan uyg'unlashtirish zarurati kuchaydi. Shu sharoitda ma'rifatchilik va jadidchilik harakati shakllanib, Turkiston jamiyatida tub yangilanishlar uchun poydevor yaratdi. Jadidchilik (arabcha, jadid-yangi) XIX asr oxiri — XX asr boshlarida [Turkiston](#), [Kavkaz](#), [Qrim](#) va [Tatariston](#) ziyolilari hayotida muhim ahamiyat kasb etgan ijtimoiy-siyosiy, ma'rifiy harakat. Bu harakat— zamonaviy ta'limni joriy etish, ilm-fanni rivojlantirish, matbuot va sahna san'ati orqali xalq ongini uyg'otish yo'nalishlarida faoliyat yuritgan yirik ijtimoiy va ma'rifiy harakat edi. Unda turli ziyolilar ishtirok etgan bo'lsa-da, Mahmudxo'ja Behbudiy uning eng faol va tashabbuskor yetakchilaridan biri sifatida alohida ajralib turdi.



Mahmudxo‘ja Behbudiy (1875–1919) jadidchilik harakatining yetakchi namoyandasi bo‘lib, o‘tmish an‘anaviy tizimni yangilanish zarurati bilan uyg‘unlashtirishga intildi. U nafaqat diniy ulamo va pedagog sifatida, balki publitsist, jurnalist, dramaturg va siyosiy faollar safida ham faol ishtirok etdi. Behbudiy yangi maktablar tashkil etish va uslub-i jadid ta‘limini joriy etish orqali Turkiston yosh avlodining ilm-fan va madaniyatga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirdi, matbuot orqali esa milliy uyg‘onish va ijtimoiy ong masalalarini keng jamoatchilikka yetkazdi. U Oyina jurnali va Samarkand gazetasi orqali zamonaviy ma‘rifiy g‘oyalarni targ‘ib qildi, teatr san‘ati va drama orqali esa inson tafakkurini o‘zgartirishga xizmat qildi.

Shuningdek, Behbudiy jadidchilik harakatini faqat ilm-fan bilan cheklab qoldirmay, uning siyosiy va milliy o‘lchamlari bo‘yicha ham faol qatnashdi: u Turkiston avtonomiyasi g‘oyasini qo‘llab-quvvatladi va jamiyatni mustaqillikka yetaklashda aniq pozitsiya egalladi. Shu tariqa, Behbudiy yetakchilik roli nafaqat ma‘rifiy yangilanishda, balki siyosiy salohiyatni kuchaytirishda ham yaqqol namoyon bo‘ldi.

MUHOKAMA

Mahmudxo‘ja Behbudiy jadidchilik harakatining yetakchi arbobi sifatida Turkiston jamiyatida ilm-fan, madaniyat va ma‘rifiy uyg‘onish jarayonlarini ilgari surdi. U o‘z faoliyatini nafaqat pedagogik va diniy sohada, balki matbuot, sahna san‘ati va siyosiy islohotlar orqali ham kengaytirdi. Behbudiy yangi maktablar tashkil etish va uslub-i jadid ta‘limini joriy etish orqali an‘anaviy maktab tizimining cheklovlarini yengib, yosh avlodning bilimga bo‘lgan qiziqishini oshirdi. Shu tariqa, u faqat ma‘rifatparvar ziyoli sifatida emas, balki jamiyat taraqqiyotini qo‘llab-quvvatlovchi yetakchi sifatida ham tanildi.

Uning matbuot faoliyati jadidchilik g‘oyalarini keng targ‘ib qilishda muhim vosita bo‘ldi. Oyina jurnali va Samarkand gazetasi orqali Behbudiy jamiyatni milliy uyg‘onish, ijtimoiy adolat va ilm-fan rivoji masalalari bilan tanishtirdi. Bu orqali u milliy tafakkur va zamonaviy ma‘rifatning shakllanishiga katta hissa qo‘shdi.



Matbuotdagi faoliyat, shuningdek, jamiyatning diniy, ijtimoiy va ma'naviy hayotini yangilashga xizmat qildi va jadidchilik harakatining ijtimoiy ta'sirini kuchaytirdi.

Behbudiy madaniyat va dramaturgiya sohasida ham faol ishtirok etdi. Uning Padarkush asari nafaqat sahna san'ati, balki milliy ongini uyg'otish va eski konservativ qarashlarni yangilash vositasi sifatida muhim rol o'ynadi. Shu orqali u ilm-fan va ma'rifat orqali millatning ijtimoiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qildi. U teatr va dramaturgiya orqali jamiyatni yangilanishga undash, yosh avlodni tafakkurga chaqirish va ijtimoiy adolatni targ'ib qilish vazifasini bajarishga intildi.

Shuningdek, Behbudiy siyosiy sohada ham faol edi. U Turkiston avtonomiyasi va milliy mustaqillik tarafdori sifatida ishtirok etdi, milliy taraqqiyot va jamiyatni modernizatsiya qilish g'oyalarini ilgari surdi. Shu tariqa uning yetakchilik roli nafaqat ma'rifiy yangilanishda, balki siyosiy va ijtimoiy salohiyatni kuchaytirishda ham yaqqol namoyon bo'ldi.

Behbudiy jadidchilik harakatidagi yetakchilik faoliyati jamiyatdagi ijtimoiy va ma'naviy uyg'onishning asosiy drayveri bo'lib xizmat qildi. U ilm-fan, ta'lim, matbuot, madaniyat va siyosat orqali Turkiston jamiyatini yangilanishga undadi, milliy uyg'onish va modernizatsiya jarayonlarini mustahkamladi. Shu tariqa, Behbudiy yetakchilik roli nafaqat tarixiy ahamiyatga ega bo'ldi, balki zamonaviy ilmiy tadqiqotlar uchun ham muhim tahliliy manba sifatida xizmat qiladi.

XULOSA

Mahmudxo'ja Behbudiy jadidchilik harakatining yetakchi arbobi sifatida Turkiston jamiyatida ilm-fan, madaniyat va ma'rifiy uyg'onish jarayonlarini ilgari surdi. U nafaqat diniy ulamo va pedagog, balki publitsist, jurnalist, dramaturg va siyosiy faol sifatida faoliyat yuritib, zamonaviy ta'lim tizimini joriy etish, matbuot orqali ma'rifiy g'oyalarni targ'ib qilish va milliy uyg'onishni rag'batlantirish orqali harakatni mustahkamladi. Behbudiy yangi maktablar va uslub-i jadid ta'limini tashkil etish orqali yosh avlodni ilm-fan va madaniyatga qiziqitirdi, matbuot va teatr orqali esa jamiyat tafakkurini kengaytirdi.

Shuningdek, u siyosiy sohada ham faol bo'lib, Turkiston avtonomiyasi va milliy taraqqiyot g'oyalarini qo'llab-quvvatladi. Bu uning yetakchilik roli nafaqat



ma'rifiy yangilanish, balki ijtimoiy va siyosiy modernizatsiya jarayonlariga ham bevosita ta'sir ko'rsatganini ko'rsatadi. Shu tariqa, Behbudiy jadidchilik harakatidagi yetakchilik faoliyati jamiyatdagi ijtimoiy va ma'naviy uyg'onishning asosiy drayveri sifatida namoyon bo'ldi.

Uning merosi bugungi kunda ham O'zbekiston va Markaziy Osiyo tarixiy tafakkuri, ta'lim va madaniyat rivoji uchun muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi. Mahmudxo'ja Behbudiy yetakchilik faoliyati zamonaviy jamiyatni yangilash, diniy-ma'rifiy tafakkurni kengaytirish va milliy ongini rivojlantirish yo'lida o'rnatib bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Jadid.uz. "Mahmudxo'ja Behbudiy haqida ma'lumotlar".
2. Vikipediya. "Mahmudxo'ja Behbudiy".
3. Juyborikalon. "Mahmudxo'ja Behbudiyning muftiylik va jadidchilik faoliyati".
4. G'ijduvon tarixiy-arxeologik muzeyi ijtimoiy tarmoq sahifasi. "Mahmudxo'ja Behbudiy va jadidchilik tarixi".
5. From the Enlightenment Scientists Mahmudhoja Behbudii — American Journal of Pedagogical and Educational Research, 23 (2024), tahliliy maqola.
6. Comparative Analysis of Mahmudkhoja Behbudiy's Work "A Brief History of Islam" — Zien Journal of Social Sciences and Humanities, tahliliy maqola.
7. Behbudiyning jadidchilik harakatidagi roli va pedagogik faoliyati — Jadidlar tarixi bo'yicha ilmiy maqola, jurnal: Tamaddun Nuri, 2023.